

Editorial

Το δίκαιο του ισχυρού οδηγεί αργά ή γρήγορα στην ανυποληψία όλους όσοι το αποδέχονται χωρίς να είναι οι ίδιοι πραγματικά ισχυροί. Η διαπίστωση αυτή ισχύει ιδίως για κρατικούς φορείς οι οποίοι, αναζητώντας νομιμοποίηση και λογοδοτώντας πλέον μόνο στα ισχυρά, ιδιωτικά ή αλλοδαπά κέντρα εξουσίας, απαξιώνουν τους κανόνες δικαίου, στους οποίους βασίζεται η θεσμική ύπαρξή τους, για να καλύψουν την παράλειψή τους να αντιπαρατεθούν στα παραπάνω κέντρα εξουσίας. Ανώτατοι δικαστές υιοθετούν αναθεωρητικές ερμηνείες που επιτρέπουν την παράκαμψη τόσο του εθνικού Συντάγματος όσο και του ενωσιακού δικαίου. Αρχηγοί κρατών αποφεύγουν να σχολιάσουν κατάφορες παραβιάσεις του διεθνούς δικαίου που μπορεί να αποτελέσουν αρνητικά προηγούμενα σε βάρος ακόμη και των δικών τους κρατών. Το δίκαιο και η αξιοπρέπεια των κρατικών φορέων τίθενται σε αργία, προκειμένου να μη σταθούν εμπόδιο στους ισχυρούς αυτού του κόσμου.

Οι ευφάνταστες θεωρίες και ο κυνισμός διαφόρων τεχνοκρατών που, με τη βοήθεια των μέσων ενημέρωσης και κοινωνικής δικτύωσης, εργαλειοποιούν κατ' επάγγελμα την επιστήμη τους δεν φαίνεται να μπορούν πλέον να διασώσουν από τη γελοιοποίηση τους κρατικούς φορείς που είναι διατεθειμένοι να ανεχτούν κάθε λογής αυθαίρετη επιθυμία των ισχυρών, μη κρατικών κέντρων εξουσίας. Έτσι, το μόνο που φαίνεται να απομένει στους φορείς αυτούς είναι η επίταση του αυταρχισμού, η οποία εκδηλώνεται με απόπειρες καταστολής και της ελευθερίας της έκφρασης. Η δημόσια κριτική των αυθαιρεσιών της κυβερνητικής πολιτικής και των δικαστικών αποφάσεων που τις στηρίζουν δαιμονοποιείται. Η καλλιτεχνική δημιουργία λογοκρίνεται. Το δίκαιο τίθεται ξανά σε αργία, αυτή τη φορά προκειμένου να μην επισημαίνονται οι παραβιάσεις του και όσοι ευθύνονται για αυτές.

Στις μέρες μας, η διασφάλιση της δυνατότητας ελεύθερου στοχασμού απέναντι στους ανάδρομους μετασχηματισμούς της κοινωνίας αποτελεί βασική προϋπόθεση της υπεράσπισης του κράτους δικαίου και της δημοκρατίας. Η δημόσια κριτική κάθε μορφής εξουσίας δεν πρέπει να ενδίδει σε εκπτώσεις, συμβιβασμούς ή απειλές. Ούτε η καλλιτεχνική δημιουργία πρέπει να δειλιάζει απέναντι στις προσπάθειες λογοκρισίας της. Όπως δήλωσε πριν από δύο εβδομάδες ο Χ. Ράμμος με αφορμή τη

γνωστή περιπέτεια του μουσικού συγκροτήματος Banda Entopica στη Φλώρινα, «θα τραγουδούμε ό,τι θέλουμε, σε όποια γλώσσα ή διάλεκτο θέλουμε και θα λέμε ό,τι πιστεύουμε, ό,τι μας εκφράζει και ό,τι λαχταράει η καρδιά μας (...) ουδείς αυτόκλητος και αμαθής λογοκριτής, ειδικά όταν ασκεί δημόσια εξουσία, έχει το παραμικρό δικαίωμα ή αρμοδιότητα να μας βάζει εμπόδια στο να το κάνουμε».

Συνδυάζοντας δε τη δημόσια κριτική με την καλλιτεχνική δημιουργία, πρέπει να διασφαλίσουμε επίσης τη δυνατότητά μας να γελάμε και, ιδίως, να σατιρίζουμε κάθε μορφή εξουσίας. Το γέλιο μάς εξοικειώνει με το παράλογο της ζωής, ξεκλειδώνει τους φόβους μας και, πάνω απ' όλα, δεν επιτρέπει σε κανέναν να μας παριστάνει αυθαίρετα το αφεντικό.

Στην εμπειριστατωμένη μελέτη της για τη «δίκη του γέλιου», όπως χαρακτηρίστηκε από τη γαλλική εφημερίδα Le Monde η υπόθεση «Mike Ward v. Quebec», η Ναταλία Ταμιωλάκη αναλύει τόσο τις νομικές όσο και τις φιλοσοφικές παραμέτρους της παραπάνω υπόθεσης, η οποία βρέθηκε για αρκετά χρόνια στο επίκεντρο του δημοσίου ενδιαφέροντος στον Καναδά. Η προσφυγή του ανάπηρου ανήλικου Jérémy Gabriel, που διακρινόταν διεθνώς στο τραγούδι, εναντίον του διάσημου κωμικού Mike Ward, ο οποίος τον σατίριζε σε stand-up παραστάσεις και εκπομπές στο διαδίκτυο, απασχόλησε όλες τις βαθμίδες της καναδικής δικαιοσύνης και εκδικάστηκε τελικά από το Ανώτατο Δικαστήριο της χώρας (βλ. [την απόφαση της 29.10.2021, 2021 SCC 43](#)).

Όπως επισημαίνει η Ταμιωλάκη, στο πλαίσιο αυτής της δύσκολης υπόθεσης (hard case) που αφορούσε την ελευθερία της τέχνης και τα όριά της, οι συλλογισμοί της πλειοψηφίας και της μειοψηφίας των δικαστών εγγράφονταν σε διαφορετικές θεωρητικές προσλήψεις της σάτιρας. Ειδικότερα, η πλειοψηφία υιοθέτησε τη θεωρία του «κωμικού αμοραλισμού», σύμφωνα με την οποία, ακόμη και όταν δίδεται η εντύπωση ότι το αστείο περιγελά άτομα αδύναμα, τις περισσότερες φορές υποκρύπτει κριτική σε κάτι μεγαλύτερο, στην ηθική των ισχυρών. Στόχος της σάτιρας του Ward δεν ήταν, στην πραγματικότητα, ο μικρός Jérémy, αλλά τα θέματα ταμπού και, γενικώς, οι ακρότητες της πολιτικής ορθότητας. Από την άλλη πλευρά, η θεωρία του «κωμικού μοραλισμού» υποστηρίζει ότι η έννοια του αστείου δεν είναι πραγματολογική, αλλά κανονιστική: πρόκειται για κάτι με το οποίο αξίζει κανείς να γελάσει. Κατά την άποψη των δικαστών της μειοψηφίας, εφόσον στην προκειμένη

περίπτωση υφίσταται μια ασύμμετρη σχέση ενός καταξιωμένου κωμικού με ένα ανάπηρο παιδί, η σάτιρα προσβάλλει την προσωπικότητα του τελευταίου και, συνεπώς, δεν καλύπτεται από την καλλιτεχνική ελευθερία. Σύμφωνα με την ανάλυση της συγγραφέως, από τη στιγμή που οι δύο υποστηριχθείσες γνώμες εμφανίζονται, σε φιλοσοφικό επίπεδο, «απολύτως ισοσθενείς μεταξύ τους», οι δικαστές θα έπρεπε να αναζητήσουν το κριτήριο που θα τους επέτρεπε να επιλύσουν τη διαφορά στο πεδίο του νόμου. Εκεί, και ειδικότερα στις διατάξεις της Διεθνούς Σύμβασης για τα Δικαιώματα του Παιδιού, προτάσσεται ως σημαντικότερη αξία το βέλτιστο συμφέρον των παιδιών, ιδίως των ανάπηρων, και, ως εκ τούτου, θεσπίζεται ένα τεκμήριο υπέρ της βλάβης τους. Το κρίσιμο, κατά την άποψη της Ταμιωλάκη, δεν ήταν το περιεχόμενο του αστείου, αλλά το γεγονός ότι η σάτιρα, αφενός, έγινε δημόσια και διαδόθηκε στο διαδίκτυο και, αφετέρου, στόχευε έναν ανήλικο.